

תעוד חברים ברשם-קול

ארכיון מעין-צבי

יהודית בן - יעקב

זכרונות חיים

בשנים 1919 - 1998

1998 : הוקלט בשנת

מספרי קלטות: 102,103,104

106,108,112

אווה אדוריאן : עריכה ע"י:

אווה אדוריאן : ראיון ע"י:

יהודית בן-יעקב

נולדתי בקיניגסברג (Konigsberg) בגרמניה ב 4.3.1919 לבית גינזבורג. יש לנו חוברת של תולדות המשפחה במשך 450 שנה. הנכדים שלנו הם הדור ה-22 של משפחתינו. מקורה של משפחת אבי ברוסיה, של אימי בגרמניה. אבא היה עורך דין ממקצועו, אבל עבד כיועץ משפטי בחברת יבואנים גדולה. אמא שלי היא ממשפחה מתבוללת גרמנית. האחים והאחיות היו מפולגים בדעות. האחיות היו ציוניות - האחים התנגדו. היו ביניהם הרבה ויכוחים סוערים. אחת הדודות עלתה כבר ב-1923 לארץ.

בילדותי הייתי הרבה בבית של סבתא. (סבא נפטר כשהייתי בת שנה) היה להם בית גדול ודודתי עם משפחתה גרו אצלם, בת דודתי היתה בגילי ואנחנו גדלנו ממש ביחד, כי גם המשפחות היו בידידות גדולה. היינו כמו אחיות. יש לי אחות אחת, היא 9 שנים צעירה ממני, לאמא היתה הפלה לכן הפרש הגילים הגדול. כל המשפחה התאספה כל יום שישי אצל סבתא - היא היתה מאחדת את כולם סביבה. כולנו אהבנו לבקר שם. היא ניהלה בית כשר, שם בילינו את כל החגים. יש לי זכרונות מגיל הרך איך ששיחקתי שם. אצל סבתא וסבא השניים הייתי באה כל שבת לארוחת צהריים. תמיד הכינו מאכלים שאהבתי. אחרי הארוחה שכבתי על הספה וסבא סיפר לי סיפורים, סיפורי תנ"ך, כך זה היה עד שעליתי ארצה. גם הם עלו בשנת 1933.

בבית הספר

הלכתי לביה"ס גרמני, בכיתה היתה עוד ילדה יהודיה אחת. בסוף כיתה ב' קפצתי כיתה ישר ל ד'. זאת היתה שגיאה, כי כל פעם הייתי הצעירה והקטנה, גם בליצאום היה לי קשה מבחינה זו. הייתי, כנראה ילדה טובה כי בת דודתי כשהייתה כבר מבוגרת סיפרה לי, שבתור ילדה לא אהבה אותי, כי כל פעם אמרו לה לקחת אותי לדוגמא. הצטרפתי לתנועת נוער קדימה (מאוחר יותר זה היה הבונים). ההורים שלי היו מאוד נבונים ואיפשרו לי להשתתף. הם לא השאירו אותי בתור ילדה אף פעם לבד בבית, גם השאירו לי מספר טלפון לאן להתקשר. כשנולדה אחותי הכרזתי שאני כבר מספיק גדולה, כדי שישאירו אותי לבד עם התינוקת. בגיל 9 הייתי כבר במחנה קיץ, המדריך שלי היה פרידל רבן. הורי הכירו את המדריכים, הם היו מתארחים אצלנו בבית. פעמיים בשבוע אמא ואני למדנו עברית וקראתי ספרים על הארץ.

העליה

בשנת 1933 עליתי ארצה. הורי שכרו אישה, שליוותה קבוצה של 6 ילדים לארץ - לבן-שמון. בעצם רצו לשלוח אותי כבר קודם כי היתה לי כאן דודה בדגניה, אבל אז עוד לא רציתי. כעת הייתי כבר בת 14 והייתי במסגרת של עליית הנוער. עם בת דודתי היו לנו ויכוחים מרים, כי היא היתה בצופים ואני בהבונים - לקחנו את זה ברצינות רבה. ההורים הגיעו כמה חודשים אחרי ויותר מאוחר גם סבא וסבתא מצד אבי, אחרי שהצליחו למכור את הבית שלהם והיה להם מספיק כסף לצרטיפיקט של קפיטליסטים.

הורי גרו בהתחלה בתל-אביב. שם יסד אבא חברת ספנות, אבי היה איש רוח, לא איש עסקים, והוא הפסיד שם את כל כספו. עברנו לחיפה, שם עסק בכל מיני דברים אבל לא כל כך הלך לו. להורי היתה ספריה גדולה והוא פתח אנטיקוריאט לשם פרנסה, אבל היה לו קשה להפרד מכל ספר. בסוף הוא עבד ברסקו כיועץ משפטי - עד שחלה בסרטן ונפטר. בשלב מסויים היתה תוכנית שהורי יעברו למעין, ואבי קיבל הזמנה לכתוב מטעם מכון ליאו בק, ספר על יהדות גרמניה. הכינו להם 2 חדרים בבית אבן: אחד למגורים ואחד לספריה שהביאו איתם. אחרי מותו מסרנו אותה לאוניברסיטה, כי היו בה ספרים נדירים.

בבן-שמון

בשנים האלה זה היה מקום יוצא מן הכלל. היתה אוירה תרבותית בלתי רגילה. כל פעם היתה קבלת שבת, בשבת שחרית מוזיקאלית, הרצאות ממרצים ממדרגה ראשונה מאנשים חשובים בישוב. כל חגי ישראל קיבלו צורה חדשה, כפי שהיום חוגגים בקיבוצים. לכל קבוצה היה מדריך. אז לא היו שם תנועות נוער. בחדר הייתי יחד עם בת תימניה ובת מפולין - דיברנו בינינו רק עברית. תוך 3 חודשים כבר חשבתי בעברית. הרי לא היו לנו ספרי לימוד, הכל כתבנו בשיעורים, כך שלמדנו מהר. חופש קיבלנו פעם בחודש, אינני זוכרת אם ההורים היו יכולים לבקר אותנו. אחותי הקטנה רק חלמה לבוא לבן-שמון, אבל היא היתה צעירה מדי. בחופש הגדול עבדנו חודש בבן-שמון וחודש היה לנו חופש. כדי לעבוד יום שלם היינו חייבים לקבל אישור רפואי. כולנו השתדלנו לקבל אותו. עבדנו באמת מאוד קשה. בחודש החופשה נסעתי עם החוג ששייכתי אליו לדגניה - במקום הביתה. היום אני חושבת, שזה היה בעצם אכזרי מאוד כלפי הורי. אני אהבתי את הבית ואת ההורים, אבל היינו כל כך נלהבות מפעילות התנועה וההתישבות, לכן זה היה לי חשוב יותר. עשינו

עשינו גם הרבה טיולים בכל הארץ, כמובן שברגל. היה נהוג לטייל אפילו לסוריה אבל המחזור שלנו לא הגיע לשם. בשנות 1934-1935 היה ניתן להסתובב חופשי בכל הארץ, היחסים עם הערבים היו טובים. היינו צריכים להרוויח הוצאות הטיולים. עשינו כל מיני עבודות - אפילו אספנו פטריות. גם לימדו אותנו לשמור על הציוד - פשוט נתנו לנו חינוך טוב. בערבים היו פעולות, שיחות, הרצאות בשעה 10:00 היה כיבוי אורות. אנחנו היינו חבורת חבריה שעשו כל מיני שטויות. לפעמים רצינו עוד לבשל כוס תה וכשתפסו אותנו - היו בעיות. היה לנו גם מחסנאי קמצן. היה לו חבל להוציא את הירקות הטריים וכך הם היו כבר חצי רקובים עד שקיבלנו אותם. אותו הדבר עם התפוזים: פעם שמנו את התפוזים הרקובים על הגדר סביב, סביב. כמובן, שכעסו עלינו מאוד, וכל מיני תעלולים דומים עשינו - הרי בסה"כ הינו עוד ילדים. זה היה זמן קצר לפני הבחינות ועשו לנו משפט ורצו להפסיק לנו את הלימודים ולא לתת לנו לגשת לבחינות. זה היה מאוד רציני, אבל בסוף זה הסתדר. אנו למדנו ברצינות רבה וגם עבדנו קשה. זה היה בי"ס חקלאי תיכון על רמה גבוהה. בין החניכים היו הרבה אנשים שהתפרסמו בהמשך. ביניהם שמעון פרס, חנן ישי, ראובן אלוני, גם שולמית אלוני ורבים אחרים. זאת הייתה חברה טובה. המנהל של בן שמן, ד"ר להמן למשל, הזמין את כל התלמידים לפני התחלת הלימודים, כדי להכיר אותנו אישית - הוא הכיר את כל אחד ואחד אישית. יש לי זכרונות נהדרים מתקופה זאת, שם גם הכרתי את אליעזר.

בהכשרה בעין-חרוד

אחרי בן שמן למעשה אמורה הייתי להצטרף לאלומות - כי השתייכתי ל"חוג אלומות". אבל אליעזר הלך לעין-חרוד ואז גם אני הלכתי איתו. היינו שם מ-1935-1936. לא היה קל לעזוב את החברה שלי ולהתחבר ליוצאי המחנות העולים "הנוער העובד והלומד" של אליעזר למעשה אחרי סיום בי"ס הייתי זמן מה בבית, כי אמא יצאה למקום מרפא לאירופה ואני ניהלתי את משק הבית ודאגתי לאחותי הצעירה. ההורים תיכננו, שאמשיך ללמוד ולא התלהבו כשסיפרתי להם על תוכניותי ללכת עם החברה להכשרה. הם הציעו לי קודם ללמוד ולהצטרף בהמשך להכשרה. אבל בגיל הזה לא רוצים לוותר על חברה (וכמובן גם לא על אליעזר), ובסוף הורי נכנעו ויצאתי לשם בהסכמתם. היום אני די מצטערת, שלא שמעתי בקולם, הייתי בבית תקופה מה, כי אליעזר עבד בסולל בונה בהקמת תחנת חשמל כדי להרוויח כסף ולהחזיר דמי-לימוד לבן-שמן. בעין חרוד קיבלו את

הקבוצה שלנו מאוד יפה. הרי היינו חניכי בי"ס חקלאי וידענו לעבוד. שיבצו אותנו בענפים והשתלבנו מהר. אני עבדתי בגן-ירק עם כל הותיקות: עטרה שטורמן, רבקה דנית ורבקה יצקר. עבדנו קשה מאוד בטוריה, ומרסס גב. העבודה הזאת גרמה לי כבר אז לבעיות גב - אבל לא עשינו מזה עסק. אהבתי את העבודה הזאת. אני נזכרת שב-1 במאי נסענו לתל-אביב והשתתפנו בעצרת. היו נאומים, הופעות ריקודים. ההורים שלי גרו אז במלון "פלטיין" והם הזמינו את כל החבורה לארוחת הצהריים. אנו בחולצות הכחולות בין האורחים המהודרים של המלון! היום הזה זכור לי היטב! בעין חרוד היינו מתחילים לעבוד מוקדם בבוקר ועבדנו עם הפסקת צהריים. החום היה כבד - אי אפשר היה לעבוד. המשכנו אחה"צ שוב משעה 16:00. אנחנו גרנו בצריפים. בעין-חרוד היה אז נהוג, שהילדים גרים מגיל 6 עם ההורים. להורים היה חדר ועל המרפסת גרו הילדים. הם החליטו כך, כדי לשמור על הקשר בין ההורים והילדים.

אנחנו השתתפנו בכל האירועים. בני המשק היו אז משה טבנקין וזרובבל. היה לנו קשר טוב איתם, נפגשנו איתם לשיחות וקראנו יחד מיצירות סופרים מפורסמים. אנחנו השתתפנו באספות. שם היה נהוג להביא הכל לדיון - אפילו דברים פרטיים - כמו גירושין. היינו צעירים, אני הייתי בת 16, ודברים כאלה היו קשים עבורי. כולם ידעו על הכל - גם על הרומן של טבנקין עם חומה, דברים כאלה אז לא היו מקובלים עלינו. היינו קבוצה של 16 איש. טיילנו הרבה, בימי שישי בילינו על יד המעין ונפגשנו שם עם קבוצת החוגים - בוגרי המחנות העולים - היום זאת בית השיטה.

בזמן הזה השתנתה האווירה, התחילו המאורעות. חיים שטורמן נרצח בסיוור בשדה. ההתקפות היו בקירבה שלנו. הצריפים שלנו היו בקצה הקיבוץ. בזמן הירי היה עלינו לשכב מתחת למיטות - מי שהיה קרוב לחדר האוכל רץ לשם.

בתי הילדים היו בשורה אחת. המטפלות המשיכו לעבוד בשכבת גיל קבועה - הילדים עברו ממטפלת למטפלת. אינני זוכרת, מתי הילדים ראו את ההורים (הרי הם עבדו גם אחרי הצהריים). הייתי צעירה ולא התעניינתי כל כך בפרטים. ביה"ס היה במקום. הנשים שמרו אז על שמות המשפחה שלהן. רבקה יצקר דאגה לנו ורינה שץ, הבת שלה, באה להדריך אותנו, כשהיינו בשדות-ים. הם היו מאוד חרוצים ורציניים אלינו הן היו מאוד נחמדים. מה שזיעזע אותי, זה היה היחס שלהם להורים. החברים גרו בבתים וההורים שלהם בצריפים גרועים. זה נתן לנו ממש שוק. אני חושבת שזה גרם לנו להתיחס בצורה שונה לגמרי להורים, שהצטרפו לקיבוץ כאן. בעין-חרוד היה להורים

מטבח נפרד כשר והיו הרבה מריבות - לא היה יחס יפה ולא מכובד. לנו זה היה נראה אכזרי. את החגים חגגו יפה מאוד, היו גם חיי תרבות. הם שמרו איתנו על קשר ואפילו הזמינו את כולנו לסדר הראשון אחרי שהיינו כבר בקרית-חיים.

במפרץ-מחנה אוהלים בקרית-חיים

כשהחליט הקיבוץ המאוחד שנהיה קבוצה ימית היה לנו קשה עם ההחלטה. סוף סוף כולנו למדנו חקלאות ורצינו להמשיך בזה. קיבלנו ימי עיון הכנה להתארגנות עצמית - העבירו אותם גלילי אי וגלילי ב'. הם העבירו לנו סמינר בשייח-הבראק. קבעו גם תפקידים ומקומות עבודה. עלי היה להיות מחסנאית בגדים. לא היה לי מושג על טיפול בגדים ולא על מכבסה. הייתי מאוד זקוקה להדרכה.

בזמן הזה היה נושא כיבוש העבודה בנמל חשוב מאוד. חברינו נשלחו לעבוד בנמל - עבודה קשה, בעיקר שלא ידעו את "הסוד המקצועי" של הסבלות. גם קיבוצים אחרים, כמו בית-השיטה שלחו בחורף בחורים לעבוד שם. זה היה כיבוש עבודה עברית.

אנחנו כ-27 חברים - הקמנו מחנה ע"י קיבוץ "פלוגת הים (עין הים) בקרית חיים. אנחנו אכלנו בחדר האוכל שלהם - אבל דאגנו בעצמנו לשרותים שלנו. במחסן עבדנו שתי בחורות. בחוץ היה דוד ולתוכו השלכנו את הכביסה והרתחנו אותה. בקיץ כיבסנו בחוץ וחילקנו את הבגדים לפי הגודל שלהם. היה לנו מחסן אי מתוך אידיאולוגיה. לא היה לנו מספיק ביגוד - לכן לא היו בגדים אישיים לחברים. ביום שישי חילקנו לכל אחד חבילת כביסה על המיטה - לא היה מקום אחר.

בחורף זאת היתה צרה צרורה. כשהבחורים חזרו מהעבודה בסוף שבוע, מיד השרינו את הבגדים שלהם, שהיו מאוד מלוכלכים ולמחרת הוצאנו אותם ממים קרים וכיבסנו - כמובן בידיים. איך ייבשנו אותם אני כבר לא זוכרת. הבחורים גם לא השתמשו בגרביים אלא בנד ערבי לבן בו עטפו את הרגליים, זה היה משהו! עבדנו מאוד קשה לדאוג לאוכל, כביסה, פרודוקטים - לכל. הייתי כמו אמא לכולם. הבחורים היו עוד צעירים מאוד ועבדו בנמל עבודה פיזית קשה. כשהגיעה אוניה לא הלכו הביתה כל עוד לא פירקו את כל המטען - לפעמים 24 שעות. הם היו כל כך עייפים, שהבאנו להם אוכל למיטה. יום אחד ירד גשם, לכן הבאנו את הארוחה לאוהל אחד - אבל הבחורים לא קמו הם היו עייפים מידי. חובשת לא היתה לנו, אז טיפלנו בצורת עזרה ראשונה כמיטב יכולתינו. בהשוואה למצבם על קיבוצים אחרים, מצבינו הכלכלי היה טוב, הודות להכנסה מעבודה

בנמל. אוכל לא היה חסר, אבל אנחנו מאוד שמרנו על הדברים. בחור, ששכח כובע באוניה היה אומלל - למרות שזה היה רכוש כללי, אולי דווקא בגלל זה. פעם באו מפלוגת הים לאסוף כסף, אולי יש למישהו קצת כסף מהבית. אבל פשוט לא היה דבר כזה אצלינו - הכל נמסר לגזבר. אבל אנחנו היינו מרוצים. אז מה, אם נכנס לפעמים גשם לאוהל, לא עשינו מזה סיפור. זאת היתה הכנה להתישבות.

בקרית מוצקין

בהמשך התישבנו בקרית-מוצקין, על יד פסי הרכבת. הקמנו שם כמה צריפים. שם עבדתי בגן ירק. היה לנו גן-ירק קטן, שם עבדתי. בשנת 1938 התחתנו. התחתנו שני זוגות - אחד בערב ואנחנו למחרת. תפרו מסדין חצאיות לשתינו וקנו חולצה אחת, גם זוג גרביים - עבור שתינו. אחרי החתונה הראשונה הלכה המחסנאית ומהר כיבסה את החולצה ואת הגרביים. למחרת נסענו לחיפה להתחתן - החולצה היתה עדיין רטובה. הגעתי להורי ואמא מהר הלכה לקנות לי את החסר. לפני החופה הגיעו החברים ובידם החולצה שבינתיים התייבשה ואמרתי לאמא: את רואה אמרתי לך שיביאו. זה היה לי מאוד חשוב ושמחתי. למעשה גרנו כבר בחדר משפחה בצריף שהקימו עבור המשפחות. אנחנו החלטנו שהחדר יהיה קטן מאוד על מנת שאי אפשר יהיה להכניס אליו עוד "פרימוס". אז עשו לנו מסיבה גדולה - אפילו בימינו הצגה, וזה היה מאוד נחמד. את החתונה ערכנו בקרב המשפחה, גיסתי נתנה לי את הטבעת שלה, ולמקווה לא הלכתי. אז בקיבוצים לא כולם התחתנו, לפעמים 10 זוגות ביחד, גם כשהיו כבר ילדים אליעזר חזר עוד באותו הלילה לקיבוץ, כי היינו כבר שבוע בחופש. את החתונה אירגנו לנו ההורים שלי, אצלם בבית. מסתבא קיבלתי במתנה 2 כיסויי מיטה, מאחותי מחצלת ושעון. אחרת לא היה מקובל לקבל מתנות - קיבלנו עציצים עם פרחים. כשסתא רצתה לתת לי כסף - סירבתי. רק אחרי שנים ניצלתי את הכסף הזה לקנות כוננית ספרים, כך זה היה בשנים ההם. כשהבחורה הראשונה הודיעה שהיא בהריון היינו כולנו המומים. איך אפשר בתנאים כאלה בקיבוץ צעיר? חשבנו, שעל המשפחה לעבור לקיבוץ אחר. אבל הקיבוץ המאוחד התערב ואנחנו שלחנו מהר בחורה להכשרה מזורזת לכמה חודשים בקיבוץ ותיק. בינתיים עוד בחורות נכנסו להריון - אז כבר שלחנו מישהי להשתלמות ארוכה.

פרצה מלחמת העולם השנייה, האיטלקים הפציצו את בתי הזיקוק ואת המפרץ - לכן שלחנו את האמהות לאלונים. הם שהו שם תקופה ארוכה, יותר משנה. אני עבדתי בגן ירק שרכשנו. היינו נוסעים בעגלת

סוסים, ביקשתי להאיט את הנסיעה, כי יש לי כאבי גב, "אפשר לחשוב שאת בהריון!" אמרו לי. הופתעו, כשהתברר להם, שזה בדיוק מצבי. עבדתי עד לימים האחרונים לפני הלידה, אבל נסעתי לעבודה באוטובוס. בזמן ההפצצות רצנו למקלט (מעץ). פעם נפלה פצצה ממש סמוך למקלט ונוצר בור ענק. הילדים חזרו מאלונים הביתה. בינתיים שכרני חצי בית עבור הילדים, קרוב למחנה. בזמן ההפצצות היו תורנים שרצו להוריד את התינוקות למקלט. היו לנו שכנים מבוגרים עוזבי קיבוץ, שממש אימצו אותנו. הם קראו לנו "הילדים" כי באמת היינו צעירים ובלי נסיון. כל עוד לא חוברנו למים השתמשנו בחיבור שלהם והם עזרו לנו בכל.

כשהרגשתי, שאני צריכה לנסוע ללדת, אליעזר לא היה בבית, הוא עבד בנמל. זה היה בשבת ולא היה לי מושג איך להגיע לבית-יולדות בחיפה. לשכן הזה היה אופנוע עם סירה וכך הוא לקח אותי, בליווי של חברה אחת ללדת. הודיעו לאליעזר, אבל עד שהוא הגיע כבר ילדתי את רן. הוא היה קטן מאוד וכך עשו לו את הברית רק אחרי 3 חודשים. איך הרגשתי, כשמסרתי אותו לבית התינוקות? חשבתי שכך זה צריך להיות - כמובן מאליו. לא שאלתי שאלות, קיבלנו את כל תנאי חיינו בלי לפקפק. האמהות באו לתינוקות רק להנקה, את כל היתר עשו המטפלות. החדרים לא היו מחוממים בחורף, זה באמת היה קשה. לא היה מספיק ידע איך לטפל בתינוקות. רן היה צריך להיות תינוק חזק מאוד על מנת לשרוד בתנאים האלה. אז היה נהוג לא לספר לאמהות את הכל, אפילו שהיה לילד חוס ויהיה חולה. כך גיליתי רק ממחברת, שבמקרה היתה פתוחה על השולחן, שרן חולה, זאת לאחר שהמטפלת הכחישה את זה מקודם. זה לא היה מתוך רוע לב, אלא מתוך דאגה. אפילו כשאני למדתי עוד היה נהוג שהרופא החליט על הכל ומסר את דעתו רק למטפלת. היה לנו רופא, שסירב לדבר עם האמא, רק עם האחות או המטפלת, כך לימדו אותנו באותה תקופה. אני חושבת, שבזמן המלחמה התינוקות נשארו גם אחרי הצהריים בבית התינוקות - בגלל סכנת ההפצצות.

אחרי הלידה לא חזרתי יותר לגן הירק כי סבלתי מכאבי גב עזים. הרופא אסר עלי להמשיך. בהתחלה נסעתי באופניים לגן הירק כדי להדריך אחרים, יותר מאוחר נבחרתי להיות מחסנאית. מצבינו השתפר קצת, אבל עדיין לא היו לחברים 2 החלפות בגדים ותמיד היה מחסור בכביסה. זמן מה עבדתי עם חנה סנש עד שהיא עברה לקיסריה.

בקיסריה

הקבוצה נוסדה ב 1936. הראשונים עברו לקיסריה ב-1940. הילדים

עם האמהות עברו רק ב-1943, כשהיו עבורם תנאים מתאימים. קראו לנו: "קבוצת היס של הנוער העובד". השם "שדות-יס" נקבע יותר מאוחר. למעשה היה לנו קשה לשנות את האורייאנטציה שלנו "קבוצת-יס", ז"א דייגים. הרי קיבלנו הכשרה חקלאית, אבל היינו קבוצה רצינית וכשהקיבוץ המאוחד החליט, שזה תפקידינו- קיבלנו את זה. באספה ההיא היה מתח עצום, ממש היה ניתן לחתוך את האוויר. אבל הלכנו, לאן ששלחו אותנו. מי אז היה חושב על רצונות אישיים? היינו פחות חומרניים, גם בקשר לתנאי החיים שלנו. שמנו לב על סגנון חיים ולאסטטיקה, על זה לחמנו. היו לנו ערכים, כך חונכנו בן-שמן. ערכים לחברות, עבודה, תרבות.

בזמן ההעברה מקרית חיים לקיסריה פירקו בהדרגה את הצריפים, באותה תקופה, ובאין ברירה גרו שתי משפחות יחד בחדר. ההעברה לא הסתיימה אפילו אחרי שנתיים, גם אחרי שהעבירו את הילדים, כי השדות והרפת היו במפרץ. אליעזר עבד בפלחה ונשאר שם. הוא היה בא לבקר באמצע השבוע ובשבתות. זאת הסיבה, שיצאתי להכשרה של מטפלות תינוקות לגבעת-חיים, ביחד עם רן שהיה פעוט. היינו בגבעת-חיים כשנה ורבע.

את הקרקעות במפרץ עזבנו בערך ב-1944. עד אז זה היה מקור פרנסה עבדו כבר גם בדייג והכינו שטחים בשדות-יס לגידול בננות וירקות מאוחר יותר היו גם שיטחי פלחה. היה מאוד קשה לקיים במשך תקופה כל כך ארוכה משק מחולק, אבל התגברנו.

התחלות בשדות-יס

בשדות-יס בעצם היה רק גן ילדים. רן עבר בגיל שנתיים והוא השתלב עם ילדי הגן. מבחינה זאת זה היה מזל, שהוא נסע איתי להכשרה, כי שם הוא היה עם בני גילו. כשחזרנו נולדו עוד ילדים ואז הבדלי הגיל ביניהם היו רק 9 חודשים. היו בינתיים 2 בתים בנויים עבור הילדים. ממש בהתחלה גרנו בצריף בחדר קטן, גרנו גם באוהלים.

103/ב

השתלמות בגבעת-חיים

בגבעת-חיים גרתי בחדר קטן מאוד עם מינימום ציוד. רן היה ילד שישי בחמישיה - זה היה בהתחלה קושי למטפלת. אחר כך זה הסתדר. הם קיבלו אותי מאוד יפה, נתנו לי הרגשת בית ורצו להשפיע עלי להשאר שם. נשארתי שנה ורבע כי המטפלת עזבה ואני רציתי ללמוד גם טיפול בגיל פעוטון. אבל נשארתי לבדי ואחראית בתקופה, כשהיו הרבה מחלות. הודות למדריכה שלי הסתדרתי. בזמן הזה השתתפתי

בקורס של ד"ר פלק, פעם בשבוע בחדרה. במשך הזמן השתתפו באותו קורס גם אריקה גולדבך, שולמית דר וטרודה שטנגר ממעין צבי. כשעברנו למעין טיפולתי בילדים שלהם, זה היה נעים מאוד, כי הכרתי אותם מקודם.

הגישות לטיפול תינוקות

כשהתחלתי לעבוד בשדות-ים זה היה קשה מאוד. מה היו אז הגישות הטיפוליות? המטפלת בגבעת חיים היתה מאוד ליברלית. היא לא הכריחה ילדים לאכול - היתה מדלגת על ארוחה. האכלנו אותם מספלי אלומיניום, רק בשנות ה-50 הוכנסו גם בקבוקי תינוקות לבתי הילדים. הרופא היה המחליט. ד"ר פלק היה רופא מצויין, אבל לא רצה להתיחס לאמא, והתעלם מהם, כנראה היתה לו בעיה עם אמא שלו. למדתי להתיחס לילדים לפי ההתפתחות שלהם, גם עם תזונה וגם לתת להם אפשרות לזחול. זה לא היה מובן מאליו ביתר המקומות. תפקידם של האמהות היה להניק ולהחליף חיתול לילד. לא היו לנו מספיק חיתולים ולפעמים ממש בכיתי, כי היה לי קשה לא להחליף ולהגיד לאמא לחסוך בכביסה. בשדות-ים האכלתי את התינוקות בערב. אליעזר היה עדיין במפרץ, רן היה אצל משפחה צעירה עד שגמרתי לעבוד ובאתי לקחת אותו.

התחלות שינוי בגישה

באמצע שנות החמישים היה כנס כלל-קיבוצי בו הציגו גם גישות פסיכולוגיות - לראשונה בטיפול בילדים. גם דברו על חשיבות הקשר של התינוק עם האם. האמהות התחילו להאכיל חלק של הארוחות וקיבלו שעות לכך. גם התחילו לבקר את הילדים בשעה 10:00. הכניסו בקבוקים - אבל לא מוצצים. אני התנגדתי למוצץ. כשילד בוכה יש לבדוק מה הסיבה ולא לסתום לו את הפה עם מוצץ. במעין זה נכנס לנוהג בעצם עם הלינה המשפחתית. להורים היה קשה להתמודד ולחכות כמה רגעים עד שהילד נרגע - וזהו.

בזמן שרן היה קטן עשו הסגר לילדים כאשר היו מחלות ילדים מדבקות. יש סיפור על ילדה קטנה אחת, שאמרה לאמא, שהיתה רוצה אח תינוק, אבל בלי הסגר. עד גיל שנה לא היו מוציאים את הילדים מחוץ לישוב. אבל אנחנו קיבלנו את זה. גם תנאי הנסיעה היו קשים - כך שבאופן טבעי לא נסענו עם הילדים.

104

בקורס בעפולה

זמן קצר אחרי שחזרתי לשדות-ים שלחו אותי לקורס מטפלות בעפולה.

זה היה פעמיים בשבוע במשך 4 חודשים. אז לא היה לנו רופא במקום היינו בלי קשר טלפוני, בלי אחות מוסמכת - לכן זה היה חיוני שאלמד. אז לא היתה לנו תחבורה מסודרת, אפילו כביש גישה בקושי. הייתי צריכה להגיע עד לכביש הראשי. בערבים, כשחזרתי היה כבר חושך. רצתי כל הדרך - זה היה ממש מפחיד. לפעמים היה לי מזל ותפסתי "טרמפ" עם עגלון. פעם בשבוע היה בא אלינו רופא על אופניים, אני מדברת על שנות ה-1944. לפעמים הגיעו כל מיני רופאים, שלא היה להם שום מושג. יכולתי לסמוך רק על עצמי ועל מה שלמדתי. היה לי קשה מאוד להשאיר ילד בן 3 לארבע חודשים, כשהייתי בקורס.

אבל האחריות היתה כל כך גדולה וידעתי שארצה ילד נוסף ואז זה יהיה עוד יותר קשה להשאיר אותם. הייתי עושה משמרת לילה ורצה הביתה, בלי שינה, הולכת ברגל דרך שפת הים כי לא רציתי לחכות לעגלה שחוזרת מחדרה רק אחרי הצהריים. כשביקרתי בבית השתדלתי להיות רק בשביל רן, אבל כשהגעתי פנו אלי בכל מיני שאלות לגבי תינוקות, אז לא פעם רן היה מאוכזב - זאת היתה תקופה קשה עבור שנינו. הקורס היה מאוד מועיל.

עבדנו במחלקות הילדים של ד"ר נסאו והשתתפנו בביקורי הרופאים. היה משטר חזק, אבל לילדים היה מאוד נחמד. במחלקה היו קצת משחקים ואחרי הצהריים נתנו לנו קצת זמן לשחק עם הילדים החולים. להורים היה אסור לבקר, רק כשהילד היה בסכנת חיים נתנו לאמא להשאר איתו.

על העבודה עם תינוקות

היתה עלי אחריות כבדה, כי לא היתה לי אפשרות להתייעץ - הרופא בא רק פעמיים בשבוע. היה לנו איזולטור וגם שם הייתי אחראית. הקורס מאוד עזר לי, לא איבדתי את האשתונות. הייתי במצבים קשים, שהיה נחוץ להגיב מיידית. אפילו האפשרות לשלוח ילד לבית-חולים לא עמדה לי. קודם היה צריך לקבל הפניה מהרופא - שלא היה תמיד בהישג יד. טיפלתי בתינוקות משנת 1943 עד גיל 65. לא הרגשתי שום שחיקה, לא הכרנו מושג כזה אז, להפך, היה לי הרבה סיפוק. למעשה אהבתי גם לעבוד עם האמהות, עד היום מזכירים לי כל מיני סיפורים. היתה שיטה להכניס את התינוקות אחרי האמבטיה למים קרים - חשבו שכך מחשלים אותם. זה היה מאוד קשה לאמהות. היינו מוציאים את התינוקות לאמבטיות שמש - לפי שעון. היום יודעים, שזה לא רצוי. הם שכבו גם בלולים רק על סדיניה, על קרשים. חשבו, שיסוד קשה מאפשר להם יותר טוב להתנועע. גם היום

מורידים אותם על ריצפה, כדי שיזחלו. יום עבודה של המטפלות היה ארוך. התחלנו בבוקר ב-6:00 עוד לפני שהגיעו האמהות. לפעמים עבדתי עם שתי הפסקות. גמרנו מאוחר. אבל זה היה מובן מאלי - איש לא התלונן. הרבה פעמים באו אמהות אלי הביתה, שאאכיל את הילד, כי הוא לא רוצה לאכול. גם זה היה נהוג ובלי בעיות. כשנכנסתי להריון בפעם שניה המשכתי לעבוד עד לרגע האחרון לפני הלידה. בזמן ההריון הייתי מתעלפת. כשהרגשתי שזה עומד לקרות לי הלכתי לשכב. לפני בית הילדים היה ספסל, שם נחתי. לפעמים לא הספקתי והתעלפתי בדרך, אבל זה עבר מהר. ילדתי כל ילד במקום אחר: את רן במולדה, את עופר בבלינסון, את עומרי בשדות-ים.

איזולציה בזמן מגפת שיתוק הילדים.

זה היה בזמן מגפת שיתוק הילדים והיינו בהסגר. בתי יולדות לא היו מוכנים לקבל אותי. בשדות-ים החובשת היתה למעשה מיילדת. לא היה לנו רשת חשמל, רק גנרטור. לפני ילדה חברה אחרת, במרפאה. עבודה הכנתי חבילה ללידה ופינו בית בודד לאמהות ולתינוקות. עבורי לא הספיקו להכין את חבילת הלידה. הודיעו לאליעזר שיביא את הנחוץ מחדרה, אבל עד שהגיע, הבן כבר נולד. עד שאני ילדתי ישנה המילדת יחד עם היולדת בבית הקטן הזה שהיה קצת מרוחק. כשהצטרפתי, חשבו שכבר נסתדר. הרבה לא הספקנו לישון בלילות - כל פעם בכה תינוק אחר, היינו שם הרבה זמן - זו היתה איזולציה בתקופת שיתוק הילדים.

בהתחלה חלו 3 ילדים והם אושפזו בבית חולים. אחר כך פינינו בית. כל השרותים כמו אוכל, כביסה הכל - הובאו עד לדלת של האיזולטור להורים היה אסור להכנס - רק המטפלות היו עם הילדים. אני הייתי אחראית, אבל הרופא אסר עלי להיכנס, בגלל התינוק. עמדתי לפני הבית והרופא מסר לי את כל ההוראות. המגפה תקפה רק את הפעוטים. יש סברה, שילדי הגן עברו את המחלה בצורה קלה כבר קודם, לכן היו מחוסנים בפניה. סה"כ יצאנו מזה בשן ועין, רק ילד אחד נשאר עם מגבלה קטנה. כשרצינו כבר להסיר את ההסגר פרץ גל שני במעין צבי ואנחנו נזהרנו והמשכנו בבידוד, זה היה בשנת 1950.

השבת השחורה

אחרי חיפושי האנגלים בשבת ביגור התארגנו באספה מראש לפעולת האנגלים הצפוייה בשדות-ים. בחרו בחורות לכל התפקידים המרכזיים, כך שהחיים ימשיכו להתנהל כסידרם - אם יעצרו את הבחורים.

אני הייתי אז סדרנית עבודה, זה היה טבעי, שפעלתי כמרכזת המשק, אחרי שכל הבחורים נלקחו לרפיח ליותר מחודש ימים. בהתחלה הם הוציאו גם את הבחורות מחוץ למחנה - פרט לילדים והמטפלות שלהם, הם רוקנו את הקיבוץ מאנשים, כדי לעשות בו חיפוש. זה התחיל בבוקר, כשהעגלון נסע עם הכרכרה לחדרה, כמו כל יום, הוא הרגיש באנגלים המתקרבים והספיק להתריע. הבחורות שעבדו על המשדר, אחת מהן פנינה זרמי, השמידו את הקוד והסתירו את המשדר. האנגלים עשו ממש שמות במחנה, הפכו את הכל וגם גנבו דברים מהחדרים. אנחנו העברנו את המשדר ממקום למקום. זמן מה הסתרנו אותו בחבילות בדים במחסן. יותר מאוחר חפרנו גומות על יד עצים ובאחד הסתרנו את המשדר והשקינו את כולם. כשהאנגלים נכנסו לגן הילדים הם רצו לתת לילדים שוקולד, שהיה מוצר די נדיר אז, הילדים אמרו להם: "אתם לקחתם את האבות שלנו - אנחנו לא רוצים את השוקולד שלכם!" את הבחורות שיחררו כעבור יום, אבל הם חזרו עוד פעמיים לעשות חיפוש אצלינו - ולא מצאו את ה"סליק".

נשארנו רק עם בחורים בודדים, שבמקרה לא היו באותו הזמן בבית. למחרת התחילו להגיע אנשים מהסביבה כדי לעזור לנו. גם ולטר וייל היה ביניהם. היתה לנו קבוצת נוער, צופים - מחנה קיץ. הלימודים כבר התחילו - אבל הם סירבו לעזוב, כל עוד לא חזרו הבחורים. זה היה נהדר, ההתגייסות בישוב והעזרה ההדדית. מדוע דווקא שדות-ים היתה על הכוונת? היה להם ברור, שהיינו פעילים בהבאת מעפילים - הרבה אוניות של עליה בי הגיעו לסביבה שלנו. זה היה ב 1947.

104/ב

התקופה של שנת 1947

מצבינו השתפר לאחר שחוברנו לרשת חשמל. גם זכינו לשרות אוטובוסים, אומנם לא עד למחנה, כי את הכביש סללו רק ב 1948. זה הקל על כולנו, עלי באופן מיוחד, כאחריאית על בריאות הילדים הייתי עד אז צריכה לא פעם לתת תשובות מיידיות במצבי חרום - אחריות עצומה. טלפון קיבלנו הרבה יותר מאוחר.

עופר

כשרן היה בן 5 1/2 נולד עופר. הוא היה ילד יפה ועליז, נוח, והיה אהוב על המטפלות. הספקנו לחגוג את יום הולדתו השני שלו. רן, בן 7 1/2 עשה קוביות עבור בית הילדים כמתנה. אבל השימחה נגמרה מהר מאוד. ביום העצמאות נסענו לתל-אביב, להורי, לצפות במצעד. חזרנו בערב, למחרת היה יום חמסין קשה. כדבר ראשון רצתי

לבית הילדים בו היה ילד חולה. אחר כך הלכתי לבקר את עופר. המטפלת עבדה לבד - הילדים היו בחוץ והי ניקתה את הבית. לא מצאתי את בני. התחלנו לחפש מסביב, הזעקנו עזרה והתחילו לסרוק את החולות. בית הילדים עמד בשורה הראשונה על יד היס. איש מאיתנו אז לא חשב על זה שזה מסוכן. כל החיפושים לא הועילו. השתתף חיל היס וחיל האוויר עד רדת החושך. בערב חזר אליעזר, הוא היה אז גיזבר עם הצילומים מהיום הולדת של עופר. למחרת השכנו בחיפושים, כולם עזרו בחיפושים, אבל האנשים לא ידעו איך להתיחס למשפחה. במצוקה קשה כזאת היינו לבד, לא העיזו לגשת אלינו. הלכנו במחנה והרגשנו, שעושים סיבוב, כדי לא לפגוש אותנו. רן היה אז ילד בן 1/2 7. חברים לקחו אותו אליהם הביתה, לא יודעת מה אמרו לו בהתחלה.

כשעברו יומיים, לא היתה לנו יותר תקווה למצוא אותו בחיים. נתנו לנו אוטו כדי שנצא לאח של אליעזר. היום אני לא מבינה, איך נתנו לאדם במצבו של אליעזר לנהוג. אחרי מספר שעות באו חברים לבשר לנו שמצאו את עופר וסיפרו לנו מה שקרה. בבית היחידה שבאה אלינו היתה המטפלת ואמא אחת אשר איבדה גם ילד. היה מאוד קשה, רק אז בכיתי. לא האשמתי את המטפלת היא עבדה לבדה עם 6 ילדים. לא היתה יכולה להיות בכל מקום באותו הזמן, אבל היא האשימה את עצמה. מאז לא הייתי מסוגלת יותר לעבוד עם ילדים בגיל שנתיים. אינני יודעת, האם נהגנו נכון כלפי רן. כבר עצם העובדה, שלקחו אותו מאיתנו בימים הראשונים. גם היינו כל כך שקועים בצער, שלא היינו פנויים בשבילו.

חזרתי מהר מאוד לעבודה, זה קצת עזר לי לחשוב על משהו אחר. תקופה קשה מאוד. היינו עוד צעירים מאוד. הורגלנו לא להראות כלפי חוץ את הרגשותינו, מה שאצלי בלב, זה ענייני. עד היום מתהלך לי בראש, שאולי זה לא היה קורה אילו הלכתי קודם אליו ולא לבדוק את המצב בבית התינוקות. שאלה זאת נשאה אצלי פתוחה עד היום.

עומר

שנה וחצי אחר כך נולד עומרי. זה היה בתקופת שיתוק הילדים. הרופא אסר עלי להכנס לאיזולטור, אירגנתי את העניינים מבחוץ כפי שכבר סיפרתי, לא קיבלו אותנו בבית יולדות, היינו בהסגר. הלידה שלי היתה מהירה, אפילו לא הספיקו להכין אותי וכבר התינוק הגיע. היינו די הרבה זמן בבית מבודד - האמהות והתינוקות. זה היה בפעם היחידה, שזכיתי שהתינוק שלי היה על ידי. זאת היתה ממש חוויה. בברית שלו היו סיבוכים. אני הרי הייתי אחראית על

כל תינוק אחרי ברית והכל הלך חלק - הפנצ'ר היה דווקא אצל בני, קצת אירוניה. אבל הכל הסתדר. היינו בבית הזה מספר חודשים עד גמר ההסגר. איך הרגשתי, כשעומרי חזר לבית הילדים? זה היה לי מובן מאליו, בלי שאלות. הייתי שלמה עם השיטה. שמעתי מאוחר יותר מאמהות אחרות, שלהן הפריעו הרבה דברים ונוהגים, אבל אף אחד לא אמר דבר בקול רם.

שינוי שיטות חינוכיות

אחרי שנים התחילו בתנועה הקיבוצית בימי עיון לשנות את הגישות. כבר לא דבקו במשטר הנוקשה כמו למשל: לגבי שעות קבועות להאכלת תינוקות, גם כשהילד רעב, גם לא להחליף חיתולים בין הזמנים, גם לא להרים ילד בוכה לידיים. התחילו לדבר אז על הבטים פסיכולוגיים - לא רק רפואיים, כמו שהיה בעבר. האם ההתנסות שלי בתור אמא, שגידלה מספר חודשים את בנה בעצמה שינה את השקפתי החינוכית? אני הייתי כל כך ממושמעת, שלא שאלתי שאלות וקיבלתי את הכל באהבה. היום אני חושבת איך זה, שהאבות לא היו כלל מעורבים כל עוד הילדים לא דיברו והלכו. היום אני רואה אותם כסבים משוגעים, איזה הבדל! אני מדברת על שנות ה-1950.

פעילות בתנועה הקיבוצית

בשנת 1951 אליעזר היה אמור לצאת לוועדת המשק של התנועה הקיבוצית. זה היה בהתחלת פילוג הקיבוצים, היו קיבוצים שהתפלגו. גם בשדות יש התחילו דיונים. באספה החליטו, שאליעזר לא יכול לצאת לתפקיד תנועתי ושיש עלינו לעזוב את המקום. היום אני חושבת, איזה טירוף זה היה! היו לנו שם חברים שאיתם הלכנו ביחד מתחילת הדרך, כל ההתחלות הקשות, ממש מילדות. הכל, מה שהיה סביב, היינו שותפים בבנייתו, השנים החשובות בחיים. האווירה היתה עויינת. למשל: לא החליטו לפי כישוריו של החבר להכשיר אותו לתפקיד, כמו למשל ללמוד הוראה, אלא לפי השתייכותו הפוליטית. קשה לתאר, איזה החלטות התקבלו אז. האידיאולוגיה גברה על השכל הבריא. אנחנו החלטנו להיפרד, אבל להיפרד בזמן, בלי עימותים ואלימות כמו במקומות אחרים, אשר הגיעו לסיכסוך עד למכות בין החברים. אנחנו נשארנו ביחסים טובים עד היום איתם, מבקרים זה את זה ומזמינים לשמחות, אבל שנים לא ביקרנו בחדר האוכל שם. קבוצה שהחליטה לעבור לקיבוץ אחר היו 20 חברים ו 26 ילדים. היו אלה חברים בתפקידים מרכזיים וגם מרכזי ענפים -

מותיקי הישוב. העמידו לרשותינו אוטו ומשלחת של 5 חברים, אני ביניהם, נסעו לבקר בקיבוצים, שהיו מעוניינים לקלוט אותנו. הציעו לנו את מעין, חניתה, גבעת-חיים, נוה ים ועוד. ביקרנו בכל הקיבוצים והתרשמנו, אני בדקתי את נושא הילדים ובסוף החלטנו על מעין-צבי. אולי אחת הסיבות היה הנוף המוכר, שהיינו כל כך קשורים אליו. אמרתי: "בשדות-ים גרתי על יד הים, ממעין אני רואה אותו יותר טוב", זה היה בסוף 1951.

המעבר למעין צבי

החברים עברו למעין בינואר 1952. אליעזר ואני רק כעבור חודש. היו הרבה לידות באותו הזמן וביקשו ממני לקבל את התינוקות בבית. אני דאגתי לעיניני מחסן ומחסן ילדים - את הכל מה שהיה מגיע לחברים ישר מסרתי למחסן במעין צבי. ראיתי שחורים לי בגדים לשני ילדים. אלה היו ילדים מאומצים אצל משפחות שעברו למעין, כשדרשתי את החסר נאמר לי, שהילדים לא יעברו למקום אחר, שהם "של הקיבוץ"! אנחנו לא הסכמנו וזה לקח זמן עד שזה הסתדר. לגבי דב שהיה מאומץ ע"י משפחת נדלר היתה דרושה חתימה של אחיו שהיה בצבא. הילד השני, גמליאל שהיה מאומץ אצל מוטקה ושושנה לא רצו לשחרר. הוא עמד ליד השער ומכל אחד, שנסע ביקש שיביאו אותו למשפחה המאמצת שלו. זאת היתה ממש מלחמה קשה, עד שהילד הצטרף למשפחתו במעין. הטענה היתה שדות-ים חינכה אותם- לכן הילדים האלה הם של הקיבוץ. היום קשה להאמין שזה קרה. להבדיל מקיבוצים אחרים, אנחנו זכינו להפרד בשלום, אבל את דמי העזיבה לא קיבלנו עד היום.

הקליטה במעין צבי

איך התרשמנו? למשל: קבענו פגישה עם בעלי התפקידים במעין. כשהגענו באיחור של 15 דקות, הם כבר התפזרו - קיבוץ "ייקי" אשר מדייקים. היו כמה מפגשים על מצב המשק, ענפים, מקומות עבודה פנויים. תמיד קיבלו אותנו באירוח יפה וגם היחס נעם לנו. המזכיר היה אז חיים פרידמן, שטיפל בנו בצורה יוצאת מן הכלל. אז בנו במעין שיכון ותיקים ובינינו היו 5 משפחות שכבר גרו בשיכון בשדות-ים. אני רוצה לציין, שותיקי מעין - 5 משפחות, ויתרו על תורם למענינו, אני, וכמה משפחות משדות-ים, התקרבנו מאוד ונהגנו לשבת יחד יום-יום. כל יום הגיע המזכיר לזמן מה וליווה אותנו ממש צמוד. גם השכנים האירו לנו פנים והוזמנו אליהם כמו כן גם את הילדים. התחלתי לעבוד בבית התינוקות, בהתחלה חלקית והשלמתי במטבח - סידור קשה. מאוחר יותר קיבלתי

קבוצה בה היו 2 אמהות אותן הכרתי כבר מקורס המטפלות. זה היה נחמד, אבל כמובן השיטות כאן היו שונות. במעין, אמא שלא הניקה, עבדה קשה מאוד, לא באו להאכיל, רק מאוחר יותר השגנו, שזה יתאספר להן. צירפו אותי לוועדת חינוך.

בועדת חינוך

השיטה במעין השתנתה בהדרגה וגם איפשרו לתינוקות לעבור יותר מוקדם לאוכל מוצק ולזחילה - דבר שבהתחלה היתה אליו התנגדות. בועדת חינוך היו דיונים רציניים, עיוניים. נעשתה עבודה רצינית עבדנו שעות ארוכות, בישלנו לתינוקות במקום, הכנו לאמהות אוכל. אח"כ התחילו האמהות לעבוד חצי יום במשך 4 חודשים. עודדנו את האמהות שתאכילנה את התינוק בבוקר, גם כשהיא כבר עובדת יום שלם, אבל לא כולן עשו זאת. נכון, בהרבה מקומות עבודה לא קיבלו את זה בהבנה. היו אז 3 קבוצות, עבדנו בשיתוף פעולה - מטפלת עבדה לבדה על חמישיה, אחת המטפלות עבדה בשמירה, כשהיינו בהפסקה קצרה. זה היה יום עבודה ארוך, שלפעמים נמשך גם בערב. היה נהוג לפנות למטפלת עם כל בעיה, בכל שעות היום. לרופא או לבית חולים האמהות אף פעם לא פנו לבדן. על המטפלת היתה אחראיות גדולה.

התאקלמות במעין צבי

הגישה אלינו היתה מאוד יפה. כל אחד נקלט במקום עבודתו, הילדים התרגלו והשתלבו מהר. אבל זה בלתי נמנע שאחרי 15 שנים במקום שיסדת עושים השוואות. שדות-ים היה קיבוץ ארץ-ישראלי של הנוער העובד. במעין כולם היו עולים. כמובן, שהמנטליות היא אחרת. השתדלו במקומות הציבוריים לדבר עברית, אבל ביניהם דיברו גרמנית. הופתענו, כשלא צויין חג האחד במאי במשק, אנו היינו רגילים אחרת. כל החגים חגגנו יפה וביחד, כאן האנשים יותר סגורים, היה לנו משונה, שרקדו ריקודים סלוניים, זה היה נושא בויכוח. בשדות-ים לא היה מקובל לעשות ארוחת מינחה בחדר, כאן נהגו כך, כל יום שיש כל אחד קיבל עוגה הביתה וחלוקת שמנת (מהרפת). לאט לאט נוצרו קשרים חדשים והתרגלנו. אינני זוכרת תקופה, שהגיזבר לא בכה, שאין כסף, גם בתקופות יותר טובות מבחינה כלכלית. חיינו מאוד צנוע. אליעזר סיים עבודתו באיחוד ונכנס לעבוד בפלחה. איך זה היה עבורי להיות לבד עם הילדים כשאליעזר היה בתפקידים שונים והיה חוזר מאוחר בלילה? לא, לא כעסתי, חשבתי שזה חייב להיות כך. הוא עשה עבודה חשובה. נכון שגם לי היתה אחראיות גדולה ושעות עבודה ארוכות - אבל זה היה משהו אחר.

גרנו בחדר עם "נישה" ומרפסת פתוחה. שם היו שרותים. על יד הכיור היה שיש - שם בישלו. חדר האוכל, בזמן שבאנו, היה בצריף ישן, שהוחלף בצריף אחר. לפני הפתיחה החגיגית שלו התגייסו כל החברים לנקות ולצחצח אותו. כולם שמחו והתיחסו למקום זה בכבוד ושמרו עליו. מבחינת הלבוש וההתנהגות - הדיבור היה בשקט. במשך השנים שיפצו לנו פעמיים את הדירות.

בר-מצווה במעין צבי

בר מצווה חגגו בחוג מאוד מצומצם, רק של המשפחה הקרובה. עשו תוכנית נחמדה, גם לבנים וגם לבנות. הכיבוד היה צנוע ביותר, שמחתי שהקרובים הביאו דברים. חברים רבים לא העיזו לבוא לברך, היות ולא הוזמנו. היה נהוג, שהמתנות שהילד קיבל נתנו לבית הילדים. בהמשך שינו את המנהג הזה. המתנות נשארו בבית וילדי הכיתה באו לראות אותן. במשך השנים שינו את דבר מתנות הבר-מצווה, היום חוגגים לכל ילד בנפרד עם האורחים שלו בחדר האוכל.

בתי הילדים - בתי-ספר

שיכונני הילדים היו בזמן זה מרוחקים, לכן ישנו שם ההורים בלילות בתורנות. בית הספר היסודי היה בבית. הילדים הגדולים למדו לימודי תיכון כל אחד במסגרת שונה, המתאימה לו, מחוץ לקיבוץ. מדובר בשתי כיתות המשק, שהיו מפוזרים. מאוחר יותר שלחנו את הילדים לבית-ספר בת-גלים. היתה פעילות חברתית ערה והמחנכים היו מאוד מעורבים.

היה חסר אז הרבה ידע על ילדים עם קשיי למידה. לא הכירו את המורכבות של Dyslexia ואיך לטפל בה. כמו כן, לא היה אז נהוג לעשות לילדים טסטים במעבר מהגן לבית הספר. עשינו הרבה שגיאות. לצערי גם ביחס ללימודים של הבנים שלי. עמרי נולד בספטמבר והוא היה ממש על הגבול בשאלה, האם להכניס אותו לבית ספר. הוא התחיל ללמוד, אבל לא היה מספיק בשל לכך. התיעצו עם מנהלת התחנה הפסיכולוגית, שעל דעתה אז איש לא העיז לערער. היא קבעה, שיש להרחיק את הילד מהבית, כדי שיהיה יותר עצמאי. בגיל 6 1/2 שנה נשלח לצאלים. רק לחשוב על זה היום! לנו היה קשה מאוד עם ההחלטה הזאת, לא היינו שלמים איתה בשום אופן. עד היום אינני יכולה לשמוע את שמה של אמי הורוביץ בלי כעס. אחרי שעמרי חזר מצאלים קבלו אותו בנימין שפיר לבית הספר בגבעת-חיים. הוא התקדם יפה בלימודים. אחרי גמר בית הספר עבר לבית הספר "נעורים", שם למד מכונאות רכב, והוא רבש לו מקצוע גם בצבא עסק

106/ב

בו ובבית המשיך לעבוד במוסך שלנו. עד היום אינני יכולה להשתחרר מהרגשת העוול שנגרם לעמרי ולנו בהבחנה השגויה של אמי הורביץ להרחיק אותנו מהמשפחה בגיל שהילד זקוק לה ביותר.

בשנת 1955 נולד יובל. התינוק לא התפתח ובגיל 10 ימים כבר נסענו לעפולה לבית-חולים. חשבו שיש לו סתימת מעיים. במשך 3 חודשים היינו שם בטיפול - עד שהחליטו לנתח אותו. באותו היום חיכינו שעות. בסוף ניגשתי למחלקה לבדוק, האם הניתוח הסתיים. הסתבר, שביטלו את הניתוח, כי בינתיים מצאו את סיבת ההפרעות: פעילות לקויה של בלוטת המגן! וזה לאחר שכל הסימנים הצביעו על כך - ולא התיחסו לסימפטומים, והפסדנו 3 חודשים גורליים. מרגע שיובל התחיל לקבל את התרופה הנכונה, כל התמונה השתנתה. אני כל הזמן שמרתי על החלב, בתנאים איומים. היה ברור ש-3 החודשים, שלא קיבל את הטיפול הנכון גרמו לנזק. יובל היה חולה בחוס גבוה, כשחזרנו איתו הביתה. אני המשכתי לעבוד בבית התינוקות ומישהו אחר טיפל בו. הייתי כל כך מרובעת, שלא העזתי אפילו להודות בכך לעצמי, שאני רוצה לטפל בו בעצמי. השאלה היא מדוע אף אחד אחר לא חשב על זה! זאת מין השלמה כזו, היום אינני מבינה את עצמי. עברנו באמת תקופה קשה. אפילו בבית התינוקות הייתי ביחד עם אמהות - לא חברות המשק, גם שם לא היתה לי תמיכה, כמו בקבוצות אמהות בדרך כלל, בהמשך הם כולן עזבו ואותנו צירפו לקבוצה אחרת.

בצאלים היתה פסיכולוגית, ד"ר מאיר, כלתה של גולדה מאיר, ונוצר קשר טוב בינינו. סיפרנו לה על בעיותיו של רן במסגרת הלימודית הרגילה. אחרי טסט נוסף ובהמלצתה נשלח רן לגבעת-חיים. שם הוא ממש פרח. יש לו תבונת ידיים רבה והם ידעו לפתח את הכשרון שלו. רן סיים את הלימודים והמשיך שם לעבוד כמורה ומדריך. השתלם בכל מיני קורסים, גם בשירטוט ומאוד הצליח.

יובל היה במעקב וביקורת חודשית במשך שנים. הועברנו מעפולה לבית חולים בילינסון, שם היה בטיפול עד גיל 18. הנסיעות היו קשות ומשום מה איש לא בא להתעניין, כשחזרנו הביתה. היינו עם כל הקשיים לבד. בפעוטון היה ליובל טיפול מסור, אבל בגן לא קיבלו את בקשתי, שיהיה צמוד למטפלת אחת-כתובת לאחריות. יותר מאוחר קיבלנו הדרכה מעפולה בריפוי בעיסוק. בהדרכתו של בנימין שפירר מגבעת-חיים עבדה איתו אריקה, שהביאה אותו להשגים מצויינים, ולמיצוי הפוטנציאל שלו. כשהגיע לגיל המתאים להתקבל בגבעת חיים הועבר לשם והצליח מאוד. ביום העבודה שלו התחיל לעבוד

באינסטלציה, הוא עבד לצידו של חיים מרגלית שהדריך אותו גם בהמשך. הדרך שלו היתה קשה, אבל הגיע להשגים יפים. הוא בחור מצפוני ולקח את הכל ללב. עומרי יצא לשנת שרות בשדה בוקר. שם אימצו אותו זוג חברי מעין צבי לשעבר. הוא היה מעוניין לעבוד ביחד עם צוות בעצי פרי וסיים את השנה בהצלחה ומאוד מרוצה. הוא היה תמיד מקובל בחברה.

הצטרפות אמא למעין

אבי נפטר ממחלה קשה. חודשיים אחר כך עברה אמא למעין. לא ציפיתי, שהיא תסתגל לקיבוץ כל כך מהר וטוב. היתה כאן קבוצת הורים שמאוד שמרו על חיים חברתיים ביניהם. היו מפגשים, חגגו ימי הולדת במשותף. היא הרגישה אצלנו מצויין. כל ההורים גרו בבית-אבן שהוסיפו להם שרותים, החברים התיחסו להורים בכבוד רב וההורים, שבעצם עוד לא היו כל כך מבוגרים, היו מאוד מעורבים.

רכוז גיל הרך

משנת 1969 רכזתי את גיל הרך בהפסקות במשך 9 שנים, היתה לי ועדה שיחד קבענו את כל הנוהלים במערכת. סדר יום, הרכבי קבוצות פעוטים וגנים (אז עוד הייתה ילודה גדולה), בקורי הורים, דאגה להשתלמויות, תכנון בניה במשך כל השנים. אז את התפקיד עשיתי ע"י עבודתי בבית התינוקות. ב 1979 זו הפעם הראשונה שאצלנו רכוז גיל הרך נעשה במתכונת של יום עבודה. אני בניתי את התפקיד לפי הבנתי. בעיני אחד התפקידים הכי חשובים הוא לזמן המטפלות שבחלקן היו צעירות ולא מנוסות. להן ניסיתי לתת הדרכה בפעילויות עם הילדים, הרגלי חיים, סדר יום, ולעזור בבעיות עבודה. סיפקתי חומר קריאה למטפלות ולהורים והשתדלתי שכל מטפלת תצא לימי עיון של התנועה. אם כי זה היה מעט מאוד אבל עצם המפגש עם עוד מטפלות הוסיף. השתדלתי לעזור למטפלות לארגן את הבית והחצר וליצור סביבה מגוונת ומעניינת, כדי לאפשר לילדים מקסימום פעילות. סיפקתי לילדים את הציוד והצעצועים. בעיות עבודה גזלו הרבה מזמני. קיימתי פגישות עם צוותי הפעוטונים והגנים עם כל אחד לחוד. בדרך זו יכולנו לשוחח על כל ילד לפי צורכיו של כל אחד לחוד. כמו כן הייתי בקשר עם ה"החנוך המיוחד" ועם אחות הילדים טלי שטנגר, כי הבעיות היו לעתים חופפות. כמו כן נעזרתי לא מעט בעובדת הסוציאלית דינה פורמן. שנתיים עבדה אצלנו פסיכולוגית שעזרה הרבה למטפלות ולגננות בעבודתן וגם נפגשה עם הורים לפי בקשתם. נוצרו קשרים יפים בין פעוטונים שכנים וזה אפשר, ביחוד בגילאים

היותר גדולי פעילויות משותפות. דאגתי לשפוצים בבתיים וניסיתי לשפר את התנאים מה שהצריך הרבה מאמצים והרבה ריצות אחרי בעלי המלאכה השונים. קיימנו במשך השנים "יום הילד" שלקראתו הקימו צוותים לעשית מתקנים וצעצועים וצוות לתוכנית תרבותית, בובתרון סיורים ברכבת וכו' כו'.

כמו כן היה כל שנה "יום המטפלת" שבחלקו היה מיועד לסיורים בבתי ילדים או מוסדות ויצ"ו ונעמת וחלק לכייף בחיק הטבע, או סיור ביפו בשוק הפשפשים וכמובן קניות, חברה אחת קנתה אפילו זוג אופניים. ובסיום בחזרה הביתה הכנתי מתנות לכל אחת כמובן גם לבנות בית הספר שעבדו במערכת החנוך. (ספר מתאים לכל אחת בשטח החנוך) או חפץ קטן אחר.

במשך כל תקופת הרכוז ליוותי את בית התינוקות במעקב להתפתחות עד גיל שנה וטיפלתי לעתים בתינוקות בתקופה הראשונה לחייהם. שיתפתי את הועדה לגיל הרך בכל הבעיות, נפגשנו לפי הצורך וניסינו לפתור את הבעיות ולקבוע מדיניות לגבי כל המערכת. במשך שנים היו שינויים תכופים בשיטות התזונה. ההוראות השתנו בין מחזור למחזור - הרבה הוראות מנוגדות. האם לתת לתינוקות סולת, ביצה, בשר, סוכר, כבד - לגבי כל אלה השתנו דעות המומחים במשך השנים. בכל דבר שהיה ספק לגביו, פניתי ישר למקומות המוסמכים, כדי להיות בטוחה.

לסיכום:

מאוד אהבתי את עבודתי עם התינוקות, היה לי סיפוק רב מכך. אחרי שגמרתי עם הריכוז, יצאתי לקורס חצי שנתי באפעל - בפעם הראשונה לא בנושא מקצועי אלא כללי, השכלה כללית. נהניתי מכל רגע, זה נתן לי המון. אחרי שחזרתי בישראל לתינוקות, עשיתי ותיקנתי צעצועים ובזה אני עוסקת עד היום. אני עדיין בודקת תקופתית את התפתחות התינוקות - אבל יש כעת מחזורים קטנים. השנה 3 תינוקות רק הודות לזה שאנחנו מטפלים גם בילדי חוץ אנחנו יכולים לקיים בית-תינוקות ולתת להם הכל מה שצריך. מדי פעם אני אומרת למטפלות, שלא יתבישו להגיד לי, שנוכחותי לא נחוצה, אבל הן עדיין רוצים בי. המפעל האחרון שלי היה בנית בית התינוקות והשמוש לחתולים החד פעמיים. הרבה מלחמות היו עד שהגענו לכל זה.

מעבר ללינה משפחתית

היה לחץ חזק מטעם ההורים. היו 3 אספות בנושא. היה רוב גדול אבל לא שני-שליש, שהיו נחוצים לקבלת ההחלטה. בינתיים הכנו כבר עם ועדת הבנין תוכנית בניה ושיפוצים. עמדנו אז לפני בנית

שיכונים. לאחר שבאספה לא התקבלה החלטה על לינה משפחתית בנו את השיכון כרגיל בלי סידורים לשית ילדים, רק בפעם השלישית בסוף 1983 החליטו על כך. אז כבר רבים לקחו את הילדים הביתה אבל בינתיים בלי תנאים מתאימים, אם כי זה היה כל כך חשוב להורים. כך התחלנו להתארגן מבחינת שיכון ממש בתנאי דוחק. בית אחד כבר נבנה עם חדר נוסף לילדים, אבל עדיין לא העבירו את הילדים, כי החליטו, שכולם יעברו ביחד. היו כל מיני לחצים על ההורים, מאז השתנו הרבה דברים - בעיקר בבית התינוקות. בעצם כל הגישה ותפקיד המטפלת שונה. כל השנים שיתפו את ההורים בהכנת חגים. הכינו הצגות, והכינו צעצועים זאת היתה כבר אצלינו מסורת.

108/ב

המשפחה

כשעברנו למעין הצטרפה אלי גם אמא. היא התרגלה לחיי קיבוץ בקלות, כי היא היתה אישה נוחה. מצאה לה חברה והיתה מאוד פעילה. כל בוקר היתה הולכת לאמא יעקב, אחרי הצהריים עבדה בחנות בזכרון יעקב כשכבר עברה את גיל ה-60 שלה. במעין קלטו יפה מאוד את ההורים ונתנו להם תנאים יותר טובים עד כמה שניתן היה. להורי הכינו 2 חדרים החדר השני לספריה הגדולה של אבי. החברים באו לשאול ספרים אצלה. אחרי מותה תרמנו אותם לספריה של האוניברסיטה. אמא ביקרה יום יום אצלינו ואנחנו היינו אצלה בימי שישי ושבת. היינו רגילים לטייל הרבה עם הבנים. רן הכיר את שימחה כבר בתור נער, היה להם ענין באותם הדברים במשותף. כשנולד הנכד הראשון היתה שמחה גדולה. הם גרו אז בדירה בלי שרותים, אמא עברה לגור לחדר הספריה ופינתה את חדרה לשימחה.

רן היה מהרגע הראשון אבא מעורב - דור הבנים בכלל השתתף יותר בגידול הילדים - לא כמו בזמננו כשהידלים בקושי ראו את האבא. אמא היתה מבקרת בבית הילדים יום יום, אבל רק ביום ו' היה מותר לה לחלק לילדים ממתקים, אותם היא הביאה. את האהבה לטיולים ולטבע העברנו לילדים וגם לנכדים. במבט לאחור, הרבה דברים בחינוך הילדים לא היו במודעות ובידע שלנו. לא חיממו את החדרים, לא שמו דגש על עיסוק התינוקות והפעוטים. גם על קשיי לימוד או על דיסלקציה לא ידעו מספיק - היום יודעים להתייחס שונה לגמרי. רן היה ילד אינטליגנטי, לכן רק במקרה, מאוחר מאוד גילו את הדיסלקציה שלו.

לגבי עומרי יש לי עד היום משקע כבד ולא כל כך מבינה, שהסכמתי אני ומוסדות החינוך לקבל את המלצתה של אמא הורוביץ להוציא את הילד מהבית כדי שלא יהיה יותר מידי קשור לאמא. איך הייתי כל כך ממושמעת, גם אם זה היה נגד כל רצוני והבנתי. אבל כאלה

היינו אז, הכל קיבלנו כתורה מסיני. הרי הוא היה ילד קטן, שזה עתה נולד לו אח ואני הייתי כ-3 חודשים רק איתו בבית החולים. אפשר להבין שאחרי, שנעלמתי לו ל-3 חודשים, הוא היה קשור אלי. היום לא יעלה על הדעת, שהיו מקבלים פתרון כזה. עברנו גם דרך קשה באיבחונים אצל יובל, שלא היו לפי טעמינו. נעזרנו בסוף בבנימין שפרייר, שהכרנו אותו כבר מתקופת מעורבתו בחינוך של עומרי. דרכו דיברה אלינו ועובדה, שהצלחנו לפתח את היכולת שלו. היה רק נחוץ למצוא את הדרך המתאימה. כשביקשתי שיצמידו לו מטפלת קבועה לא קיבלו את גישתי. מאז שאריקה עבדה איתו ביחידות הוא הגיע להשגים מצויינים. היא עבדה לפי הוראות של בנימין שפרייר. אני רוחשת לו הערכה רבה ואנו שומרים כל השנים על קשר איתו, הוא ואורה חיזקו אותנו ועזרו למצוא את הדרך לקידום הילדים. למשל בנימין שפרייר קבע, שיובל מתאים למשרדנות, דבר שהוכיח את עצמו כנכון. בשלב מסויים למד לעבוד במחשב ומשתלב יפה במערכת העבודה בבית. היום הוא מדפיס את העלון, עבודות של תלמידים וכל מה שצריך.

חגים וטיולים

אצלנו שמו דגש על שמירת מסורת בחגים. בחגים מסויימים נפגשים כל המשפחה המורחבת: בחנוכה, בפסח ועוד. חגנו אצלנו עם כל בני הדודים. אלה היו חגים משפחתיים, זה היה חשוב לכולם. היום יש כבר לכל אחד את החמולה משלו - אז נמצאים יותר רק עם המשפחה במעין. בסוכות אנו מארחים בסוכה הרבה חברים ומזמינים גם את תלמידי האולפן. עד היום כל יום שישי מתכנסים אצלנו כל בני המשפחה. כל כמה שנים יצאנו לחופש במכוניות ביחד עם כל המשפחה - טיולים, שכולם זוכרים ומזכירים. באחד הטיולים התיבשתי והתעלפתי - לקח הרבה זמן עד שהתאוששתי. את חתונת הזהב חגגנו בטיול בנגב, שנה שהכל פרח, אחרי שיטפונות רבים. יצאתי לטיול למרות שהייתי אחרי ניתוח. המשפחה יודעת להתארגן לשמחות ולהננות מהן.

חתונתו של יובל ושרון

יובל רצה ליסד לו משפחה ולהתחתן. הוא הכיר מספר בחורות דרך התחנה ברמת-גן, שלא התאימו לו. בסוף חברה שלנו הפגישה אותו עם שרון שאיתה נבנו יחסים בהדרגה, בביקורים הדדיים. בערך אחרי שנה שרון באה למעין צבי לנסיון, כדי להכיר את חיי הקיבוץ וזה את זו מיותר קרוב. זה היה שינוי גדול עבורה, לקח לה זמן להתרגל. היו קשיים למצוא מקום עבודה מתאים, כי המבחר במעין

מוגבל. שרון הגיעה לתוצאות מצויינות בשחייה, הגיעה באולימפיאדה בלונדון למקום נכבד. אנחנו הקמנו קרן עבור יובל, המשפחה - אחותי והאחים שלו ויתרו לטובתו על ירושה מהסבתא. כמו כן מועבר חצי מהפיצועים שלי לקרן. רן וגדי מנהלים אותו כאפוטרופסים. עבור שרון אמור להיות אותו הסידור עם משפחתה, אבל המו"מ מתמשך והעניין עדיין פתוח - שלא לטובת הדבר.

לסיכום

היתה לי ילדות מאושרת עם הורים מאוד מבינים ותומכים לאורך כל הדרך. אבא שהיה מאוד עסוק כל השבוע, אך השבתות היו מוקדשות לי, לטיולים וקריאה משותפת. ואמא אישה מיוחדת במינה שנתנה לי הרבה בטחון. קיבלתי חנוך ציוני שהביא אותי לתנועת נוער שהיתה אז "קדימה" שחנכה להגשמה בקבוץ. הייתי חדורת הכרה אידיאליסטית שרופה. כשאני שואלת את עצמי בראיה אחורה האם הייתי הולכת אותה הדרך שבחרתי, איני מצטערת על בחירת דרכי, למרות שהיום אני רואה בצער רב לאן שהגענו בחיינו הקיבוציים.

יבוצית בן-יעקב